

**SAHİBİ :**

TÜRKİYE İSLÂM ENSTİTÜLERİ  
TALEBE FEDERASYONU ADINA  
GENEL BAŞKAN

**Cahid BALTACI**

**YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ :**

**A. Vehbi  
VAKKASOĞLU**

**IDARE MÜDÜRÜ :**

**İSMAİL L. ÇAKAN**

## BU SAYIDA

SELÂM .....	İSLÂM MEDENİYETİ
BÂTİNİLERİN TEFİSİRDEKİ YERİ .....	Doç. Dr. İsmail Cerrahoğlu
MINARELER (Şiir) .....	Halide Nusret ZORLUTUNA
İSLÂM'DA DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ .....	Zeki CÂNÂN
BİR KONUŞMA ÜZERİNE ...	Muhammed PASIÇ
CÜNEYD-İ BAĞDÂDÎ .....	Asist. Süleyman ATEŞ
AHMED 'B. ÂSİM EL-AN- TAKÎ (v. 220/835) .....	Dr. A. Subhi FURAT
ZEKAT MUVACEHESİNDE BORÇ VE ALACAKLARIN DURUMU —.....	Ali ŞAFAK
İSLÂM'A HAYRANLIK (Şiir)	İbrahim GÜLEÇ
İKİ MAKALE HAKKINDA DİN EĞİTİMİNDE SAMİMİ MİYİZ? .....	Prof. Muhammed Hamidullah
İKİNCİ DİL KONGRESİ MÜ- NASEBETİYLE —.....	Dündar FÂNİ
SOKAKLARIN ŞEHRİ (Şiir)	Mahir İZ
TÜRKLERİN İSLÂM'A YAP- TIKLARI HİZMETLER .....	Abdurrahim KARAKOÇ
ÇAĞRI (Şiir) .....	Dr. Y. Ziya KAVAKÇI
TÜRK TOPLUMUNDAKİ BÖ- LÜNME SEBEPLERİ .....	Rekin ERTEM
İBRET ALINACAK ÇOK ŞEY- LERİMİZ VAR AMA, ALA- BİLEN NEREDE? .....	Sabri AKDENİZ
SUALLERE CEVAPLAR .....	Hüsnü DIKEÇLİGİL
GÖRDÜKLERİM (Şiir) .....	Gazi MERT
TIRAMPACILAR .....	Muhsin İlyas SUBAŞI
YÂ MUHAMMED (Şiir) .....	Hilmi KURTULUŞ
MİLLÎ MÜSİKİMİZİ İLERİ GÖTÜRMEK İÇİN NELER, NASIL YAPILMALIDIR? ...	Abdurrahim GÜLER
HABER .....	Edip ÖZİŞİK
	İSLÂM MEDENİYETİ

## **İDAREHANE**

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi  
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/1  
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme Ve Havale Adresi :  
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

**S İ R K E C İ**

## **TEMSİLCİLERİMİZ**

Ankara: T.I.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: Mehmet **KARAMAN**  
Kayseri: T.I.E.T.F. İkinci Başkanı : İ. N. **NURSAÇAN**  
Konya : T.I.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Ahmet **FİDAN**  
İzmir : T.I.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Orhan **ÇETİN**

## **TEKNİK KADRO**

Dış Münasebetler : Mahmut **ÖZTÜRK**  
Sekreter : Ressam :  
Erdoğan **ATAK** Gürbüz **AZAK**  
Dizgi ve Baskı : T A N M A T B A A S I — İSTANBUL  
Yıl: 1. Sayı: 11  
Basıldığı tarih: 15 Haziran 1968

## **ABONE**

Yıllık : 12 sayı, 30. TL.

Altı Aylık : 6 sayı, 15. TL.

Öğrencilere % 20 Tenzilat yapılır.

Yabancı Memleketlere İki kati.

Bir sayısı : 250 Kuruş.

## **İLÂN TARİFESİ**

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.

Tek renk 2.000 TL.

İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.

Tek renk 1.000 TL.

Renkli ilân-sahifesi :

Tamamı : 1.200 TL.

1/2 : 750 TL.

1/4 : 400 TL.

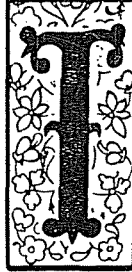
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınamaz.  
Gönderilen yazılar basılsın basılmasin iade edilmez.

Tarih

Dr. Yusuf Ziya  
KAVAKÇI

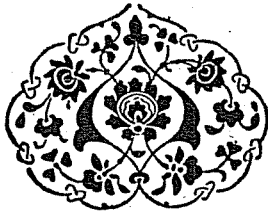
# TÜRKLERİN İSLÂM'A YAPTIKLARI HİZMETLER (Cumhuriyetten önce)



ÜRKLER'in müslüman oldukları tarih henüz kesin olarak bilinmemekle beraber halife Hz. Ömer devrinde Arap-İslâm ordularının Orta Asya'ya dayanmaları hadisesinden itibaren Türklerin İslâmiyete duhul ettikleri, gün geçtikçe İslâma girenlerin sayısının arttığı bir hakikattir. Araplarla Türkler arasındaki harpler de çok mes'ud neticeler doğurmuştur. Dünyada ilk defa Arap ve Türk askerlerinin Talas nehri kenarında karşı karşıya gelmeleri, Türklerin kütle hâlinde müslümanlığı kabul etmelerine vesile olmuştur.

Çeşitli kabileler halinde yaşayan ve hatta birbirleriyle durmadan mücadele eden Türkler, İslâm dinine girmekle son derece kuvvetli bir vahdet bağına sahip olmuş oldular ve büyük imparatorluklar kurmaya namzet oldular. Önceleri manihaizim, budizm ve hıristiyanlık gibi muhtelif dinleri görmüş ve denemiş bulunan ve ekseriyetini Şamanların teşkil ettiği bu millet, yepyeni bir ruh ve mana kazandıran bu inha edici dine intisapla, çadır medeniyeti, bedevî medeniyeti ve kır medeniyeti kelimeleriyle adlandıracağımız göçebe medeniyetten sulh, sükûn ve ilim medeniyeti olan yerleşmiş medeniyete geçmiş oldular. O ki birkaç asır beklemeye hacet kalmadan hemen muteakip asırda şehir ve kasabalarında, hatta köy ve mahallelerinde İslâm ilim merkezleri kurdular. Nitekim artık buhârî, kâşânî, mergî-nânî, pezdevî, semerkandî, nesefî —ki bunlar hepsi Türklerin ilk yurdu olan Orta Asya'daki kasağa, şehir ve mahallelerin nisbeleridir— gibi nisbeleri alan bir çok fakih, muhaddis ve kelâm alimlerini görmek imkân dahiline girmektedir. Bu tip alimlerden bir kaçını teberrüken —misal kabilinden— burada zikretmek yerinde olacaktır.

Büyük muhaddis Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhim el-Buhârî (194-256 h.) tarafından hadise yapılan hizmet herkeşçe müsellemdir. Sahihî yanında et-Tarih'ul-Kebîr, et-Tarih'us-Sağır, K. el-Künâ gibi tarih ilmiyle ve İlm'ul-Ensâb ile alakalı



daha başka eserleri bulunan bu zat Buhârâ'da doğmuş bir muhaddisimizdir.

**H**adis ilmine hizmet eden alimlere misal olarak verdikim Buhârî'den başka muhaddisler, şüphesiz, mevcuttur.

Ancak bu ilk devir Türk diyarındaki İslâm ilimleri hareketinin daha ziyade fıkıh sahasında olduğunu söylemek doğrudur. Eğer ciddi denir devir alimlerinin hal tercemelerini veren Tabakât'ul-Fukahâ' kitaplarına nazar atfedersek (meselâ Abdül-Hayy el-Laknevi'nin el-Fevâid'ul-Behiyye'si, Kahire 1324; el-Kureşî Abd'ul Kâdir'in el-Cevâhir'ul-Mudî'e'si, Haydarâbâd 1332; es-Sudûni ibn-i Kutübûgâ Ebu'l-Kâsım'ın Tâc'ut-Terâcimi, Leipzig 1862 ve benzeri eserler) görürüz ki müslüman türklerin diyarında neş'et etmiş pek çok fakih mevcuttur ki bir çoğunun adları bugün bile hürmete vesile olmakta ve eserleri hâlâ alâkahların elinden düşmemektedir. Sıra ile bir kaçımlı zikredelim:

① ed-Debûsi ebû Zeyd (ölm. 430 h.). Bu zat Te'sis'un-Nezer fi İlm'il-Hilâf adlı eser sahibi olup

#### HİLÂFİYAT İLMİNİN KURUCUSUDUR

② Şems'ul-Eimme ebû Muhammed Abd'ul-Aziz el-Halvâî el-Buhârî (ölm. 456 h.) ki daha çok hocahığıyla meşhurdur.

③ Ebû Bekr Muhammed es-Serehsî (400-483). Bu zat hepsi de Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî'nin eserlerinin şerhi olan Şerh'ul-Mebûs, Şerh'us-siyer'il-Kebîr gibi kitapların sahibidir.

④ Fahr'ul-İslâm ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Bezdevî (400-482). Eserleri ise Kenz'ul-Vusûl, Şarh'ul-Câmi'us-Sağır vs. dir.

⑤ es-Sadr'uş-Şehîd Ömer b. Mâze (483-536). Bir kaç eseri şunlardı: el-Câmi'us-Sağır, el-Fetâvâ'l-Kubrâ, K. el-Hitân v.s.

⑥ es-Semerkandî Alâ'ud-Dîn Muhammed (ölm. 539 h.). Tuhfet'ul-Fukahâ'nın sahibidir.

⑦ el-Kâsânî Alâ'ud-Dîn ebû Bekr b. Mes'ûd (ölm. 587 h.). Bu alim bir evvelki maddede adı zikredilen Semerkandî'nin talebesi ve onun fakihe kızı Fâtîma'nın zevcidir. Bedâi'us-Sanâi adlı meşhur bir fıkır eseri mevcuttur.

⑧ Kâdihân el-Hasan b. Mensûr b. Muhammed el-Üzcendî el-Fergânî (ölm. 592 h.) ki pek meşhur bulunan Fetâvâ'sı mevcuttur.

⑨ Burhân'ud-Dîn el-Merğînânî Ali b. ebî Bekr (ölm. 593 h.) adlı hukukçumuz ki eserleri arasında el-Hidâye'si mevcuttur.

Dikkatle görülmüştür ki yüzlercesi arasında misal olarak zikredilen bu bir kaç fakih hâlâ İslâm aleminin gönüllerinin derinliklerindeki yerlerini muhafaza etmektedirler.

Müslüman olan Türkler her köşede bir mabet ve yanına da bir medrese inşa etmişlerdir. Şayan-ı dikkattir ki ilk günlerden itibaren İslâm ilimlerine dair verilen eserler hep Arapça yazılmış ve Arapça dışında bir misal vermek icabettiğinde sadece Farsça dilinden misaller verilmiştir. Müslüman Türklerin İslâmiyet için Arapça'nın ne kadar zarurî bir dil olduğunu ilk zamanlardan itibaren hissetmiş olmaları büyük bir samimi-yettir.

Zamanla müslüman Türkler dışarıya taşmış, ilim faaliyetlerini oralarda da devam ettirmişlerdir. Buhârâ, Semerkand, Nesef gibi yerler dışında Gazne, Merv ve Nisâbûr gibi yerlerde de medreseler kurmuşlardır.

**N**ihayet Büyük Selçuk Sultanlarının veziri Nizam'ul-Mülk Bağdad'da Nizamiyye Medresesini kurmuş (h. 457) ve ilim merkezlerine mühim hizmette bulunmuştur. Aynı zamanda talebelere burs veren bir müessese olan bu medrese daha sonraki hükümdarlara benzerlerini yapmaları için bir başlangıç ve nümune olmuştur. Hulagu'nun Bağdad'ı tahribeden müessif hadisesi —büyük sadet— Nizamiyye Medresesine hiç zarar vermemiştir. Irak'da ve Suriye'de gelişen medreseler Anadolu'ya da intikal etmiştir. Meselâ Konya'da Sırçalı medrese (640 h.), Karatay medresesi (649 h.) ve İnce minareli medrese (674 h.), Sivas'ta 670 h. tarihli üç ayrı medrese ve Divriği'de de 626 h. tarihli medrese Selçuklular devri Anadolu medreseleridir. Meşhur seyyah İbn-i Batûta 733 h. tarihinde Anadolu'nun her tarafında hatta küçük kasabalarında bile medreselere raslamıştır.

Osmanlılara gelince, onlar ilk günlerden itibaren ilim merkezlerini tesise ehemmiyet verdiler, medreseler kurdular. Bu medreseler gerek ilmiye ve gerekse adliyye mensupları için bir mahreç teşkil etti. Bu devirdeki en eski medreseler Amasya, Konya, Kayseri, Karaman ve Aksaray gibi yerlerde idi. İlk mühim medreseye İznik sahip oldu, Bursa ve Edirne onu takip etti.

İstanbul fethedilince Fatih Sultan Mehmed, kendi adına nisbet edilen cami yanında «semaniyye medresesi»ni tesis etmiş ve bu medreseye Ali Tûsî, Hocazâde, Abdülkerim, Mevlâna Muslihuddin Kaşalânî, Hatîbzâde Muhyiddin Muhammed, müftü Ahmed Paşa ve kadızâde Kasım gibi devrinin tanınmış ulemasını getirmişdir. Hâlâ dimdik duran, fakat bu gün bir tahsil müessesesi değil de talebeler için yurt olan bu müessese son devre kadar İslâm ilimleri sahasında mühim bir hizmette bulunmuştur. Kanunî Süleyman ise fen, teknik, tıp ve ri-yaziyyat tahsili yapılan bir müessese olan Süleymaniye Medresesini kurmuştur. Bu duruma göre tahsil biri, ilâhiyat ve edebiyat tedris eden Sahn-i Semân'da ve diğeri ri-yaziye ve tıp tedris eden Süleymaniye'de olmak üzere iki kola ayrılıyordu. Süleymaniye Medresesinde çok mühim hizmetleri olan Dâr'ul-Hadis mevcut idi.

**S**arf, nahiv, maânî, beyan, bedî', tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimlerin tedris edildiği medreselerin daha sonra islahı düşünülmüş ve Abdülmecit devrinde «Medreset'ül-kudât» tesis edilmiştir ki bu, kadî yetiştiren bir müessese olmuştur. İlk resmi teşebbüs 1909'da Fatih Tabhane medresesinde yapılmıştır, İslâmî ilimlerin yanında fizik, kimya, cebir, hendese ve coğrafya gibi ilimler de programa alınmış, fakat bu teşebbüs iyi netice vermemiştir. Nihayet 1914'te seyhül-İslâm Hayri efendi İslah-ı medâris nizamnamesi ile medreselere yen bir veche vermiştir. Bu nizamnameye göre İstanbul medreseleri «Dar'ül-Hilâfet'ül-Aliyye» adı ile bir tek medrese itibar edilmiş, tâli kısmı evvel, tâli kısmı sâni ve âli olmak üzere üç devreye ayrılarak her devrenin tahsil müddeti 4 se-

ne olarak tayin edilmiştir. Tâli sınıfların programında İslâmi ilimler ile beraber müsbet ilimler ve yabancı diller yer alıyor, âli kısımda ise tefsir, hadis, usûl-i hadis, fıkıh, usul-ı fıkıh, kelâm ve arap edebiyatı gibi ilimler okutuluyordu.

Bundan başka bir de «Medreset'ul-Mutahassısın» kurulmuştur ki (a) tefsir ve hadis, (b) fıkıh, (c) kelâm, felsefe ve tasavvuf kısımlarından müteşekkil üç şube halinde çalışmıştır. Taşra medreseleri ayrı ayrı birer programa tabi tutulmuştur. Nihayet Büyük Millet Meclisinin 16 Mart 1924 tarihli kanunuyla medreseler lağvedilmiştir.

Osmanlılar devrinde İslâm ilim faaliyetini kaparken bir hususu unutmuş veya atlayıp geçmiş gözükme istemediğimi beyan etmek mevkiindeyim ki o da devlet ricalinin yetiştiği, staj yapıp piştiği bir yer olan ENDERUN mektebidir. Filhakika enderun (iç) padişahın hususî hizmetlerini görecektir ve en yakınlarını teşkil edecek adamları yetiştirmeye mahsus bir nevi mektep idi. Çeşitli safhalar geçiren bu müessesesi sonraları Seferli koğuşu denen küçük bir oda ile büyük oda ve has odaları halinde üç kısımdan teşekkül ederdi. Burada öğretilenler arasında Arapça, Farsça ve din ilimlerinden başka silâh kullanma, ata binme gibi hünerler, hatatlık, musikî, edebiyat gibi güzel sanatlar da mevcuttu. Tedrisat nazari ve tatbiki idi. Liyâkat ve derece kazananlar saray erkanını ve padişahın yakınlarını teşkil eden ağalıklara yükselirdi. Has odabaşı, silâhtar ağa, sır katibi tüfenkçi başı ve benzerleri bunlardan bir kağıdır. Ve nihayet dar'us-saade ağası "en nufuzlu şahıs idi. Enderun ağaları saraydan dışarı çıkarılınca çok defa beylerbeyi veya vezir olurlardı, eyalet valiliklerine gönderilirdi. Enderunlulardan 60 sadrazam, 23 kabudan paşa yetişmiştir. Bir enderun edebiyatı ve bir enderun musikisi bulunduğu gibi bu müesseseye mahsus kelime ve tabirlerle adeta bir enderun lehçesi de mevcut idi.

Saltanatın ilgasıyla bu müessesenin de tarih sayfalarına gömülüp gittiğini görüyoruz.

## ÇAĞRI

Bu mevsimde her akşam koydaki  
durgun suda

Yosunlu her küçük taş ölümün gözü  
gibi.

Oturuşta, kalkışta, gülüşte ve uykuda  
Kulağında bir ses ki beni çağırır gibi.

Alımda serin rüzgâr, saçlarımdaki  
bu kır  
Kalbimdeki ürperme yolun bitişi gibi..  
Yaprakları yerlere çeken topraktaki sır  
Beni de çeker çeker muttasıl çeker gibi..

REKİN ERTEM